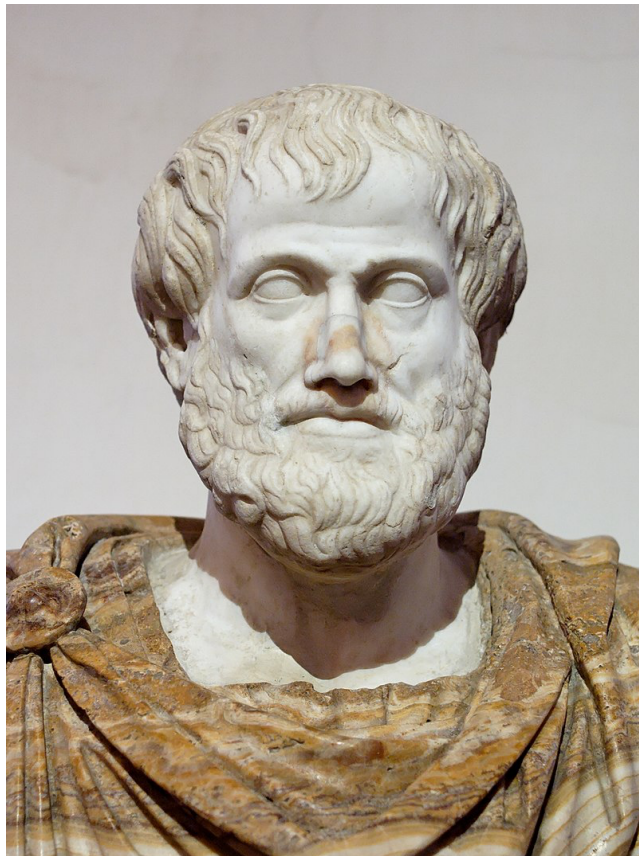

Uddrag af

Aristoteles

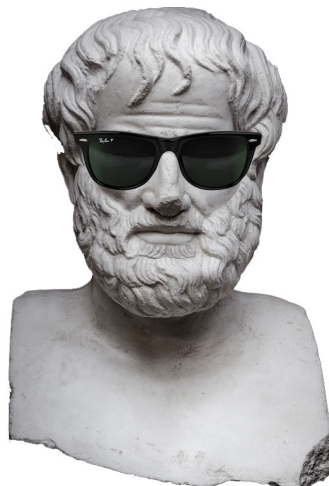
POETIKKEN

Kapitel 6, 10, 11, 13, 18
Oversat af Dahl og Lech, 2022

Aristoteles (384-322 f.Kr.)

- græsk filosof og naturvidenskabsmand
- elev af Platon
- underviste Alexander den Store fra 343 til 335 f.Kr.
- grundlagde i 335 f.Kr. sin egen skole i Athen kaldet Lykeion
- her underviste han blandt andet i:
  - fysik (*læren om alt i den empirisk-sanselige verden*)
  - metafysik (*studiet af det der ligger udenfor den empirisk-sanselige verden*)
  - biologi (*læren om liv*)
  - zoologi (*læren om levende væsener*)
  - etik (*læren om hvordan det gode liv bør leves*)
  - logik (*læren om de grundlæggende principper for korrekte slutninger*)
  - politik (*læren om hvordan en stat bør indrettes*)
  - retorik (*tale-/overtalelseskunst*)
  - musik
  - litteratur
- Aristoteles' overleverede værker er primært forelæsningsnoter fra hans undervisning i ovenstående emner, altså skrifter tiltænkt en snæver kreds af tilhørere
- Disse skrifter kaldes esoteriske - indadvendte (modsat de eksoteriske skrifter som var henvendt mod et bredere publikum)
- Hans tilgang til ethvert emne er altid strengt videnskabelig idet han spørger: "hvad er...?"

KAPITEL 6

Kunsten at gengive i heksameterdigtning og komedien kommer vi tilbage til.¹ Nu vil vi derimod tale om tragedien på grundlag af den definition af dens væsen, som vi allerede har omtalt.

Tragedien er altså en gengivelse af en ophøjet og afrundet handling af et vist omfang i et sprog krydret på forskellige måder i tragediens enkelte dele. Den opføres af personer, ikke af en beretter, og ved at vække medlidenhed og frygt opstår den renselse, som sådanne følelser fremkalder.

At sproget er "krydret" betyder, at det har rytme, melodi og sang; med udtrykket "på forskellige måder i tragediens enkelte dele" mener jeg, at nogle dele af tragedien siges på vers, mens andre synges.

Da gengivelsen skabes af personer, der udfører en handling, er scenebilledet en nødvendig del af tragedien sammen med sangkomposition og tale, eftersom de jo benytter disse midler til deres gengivelse. Ved "tale" forstår jeg sammensætningen af taleversene, og "sangkomposition" siger jo sig selv.

Da nu denne gengivelse angår en handling udført af handlende personer, hvis karakter nødvendigvis bestemmes af deres sindelag og tanke – det er jo igennem disse, vi afgør karakteren af deres handlinger – må der bag enhver handling være to årsager, tanke og sindelag, og det er gennem handling, vi alle enten lykkes eller mislykkes. Plottet er gengivelsen af handling.

Ved *plot* forstår jeg sammensætningen af hændelser, og det er igennem sindelaget, at vi afgør de handlendes karakter, mens tanke findes der, hvor de talende begrunder noget eller siger deres mening.

Derfor må en tragedie i sin helhed nødvendigvis have seks bestanddele, der definerer den som tragedie:

Plot
Sindelag
Tale
Tanke
Scenebillede
Sangkomposition

To af disse angår gengivelsens midler, en angår gengivelsens måde, og tre gengivelsens genstand. Andre bestanddele findes der ikke. I hvert fald har de fleste digtere så at sige benyttet disse bestanddele, og ethvert drama har både scenebillede, sindelag, plot, tale, sangkomposition og tanke.

Vigtigst er begivenhedernes forløb. Tragedien er nemlig ikke en gengivelse af personer, men af handlinger og liv: Både lykke og ulykke beror på handling, og målet er

---

¹ Aristoteles skriver om heksameterdigtning, altså epos, i kap. 23-26 af *Poetikken*. Afsnittene om komediegenren er ikke overleveret.

en handling, ikke en egenskab. Hvilken egenskab personer har, beror på deres sindelag, hvorimod deres handlinger afgør, om de er lykkelige eller ej. [...]

KAPITEL 10

Nogle plots er enkle, andre er sammenspundne, og det samme er de handlinger, som plottene gengiver. En handling er enkel, når den er sammenhængende og udgør en helhed (sådan som vi tidligere har demonstreret), samt når omvæltningen finder sted uden *omslag* eller *opdagelse*. Plottet er derimod sammenspundet, når denne omvæltning sker i forbindelse med *opdagelse* eller *omslag* eller begge dele. Men disse muligheder må altså være et resultat af selve plottets opbygning, sådan at de følger af det forudgående med enten nødvendighed eller sandsynlighed. Der er jo stor forskel på, om noget sker på grund af noget andet eller blot efter noget andet.

KAPITEL 11

Omslaget er som sagt en forandring der vender op og ned på handlingen, og – jeg gentager – den må altså være sandsynlig eller nødvendig.

I *Ødipus* kommer der f.eks. en person, som blot vil berolige Ødipus og fjerne hans angst for moderen, men han afslører, hvem Ødipus rent faktisk er, og opnår således det modsatte.² I *Lynkeus* føres Lynkeus bort til sin død, ledsaget af Danaos, som skal dræbe ham, men begivenhederne udvikler sig sådan, at Danaos dør, og Lynkeus bliver reddet.³

Opdagelse er, som ordet angiver, en forandring fra uvidenhed til viden, som fører til venskab eller fjendskab mellem personer, alt efter om de er bestemt til lykke eller ulykke. Opdagelsen er mest tilfredsstillende, når den kombineres med et omslag ligesom i *Ødipus*.

Der findes selvfølgelig også andre former for opdagelse, der i stedet for den, jeg lige har nævnt, kan fremkomme ved hjælp af livløse og ligefrem tilfældige ting. Det er jo også en "opdagelse" at opklare, om nogen har gjort noget eller ej. Men den form for opdagelse, der fungerer bedst i et plot og en handling, er den førstnævnte. En sådan opdagelse ved et omslag vil vække medlidenhed eller frygt (vi definerede netop tragedien som en gengivelse af handlinger af den slags), fordi den også bringer ulykke eller lykke med sig.

Eftersom opdagelse angår personer, er der tilfælde, hvor opdagelsen blot gælder den ene part (når det bliver klart, hvem den ene af dem er), men i andre tilfælde skal begge opdage hinanden, f.eks. opdager Orestes Ifigenias identitet ved hjælp af det sendte brev, mens hun selv opdager hans identitet på en anden måde.⁴

Omslag og opdagelse er altså to plotelementer. Et tredje element er lidelse. Omslag og opdagelse er allerede omtalt. Lidelse er, når handlingen er ødelæggende eller smertefuld, f.eks. ved dødsscenen, voldsomme smerter, kvæstelser og lignende.

KAPITEL 13

I forlængelse af den tidligere diskussion er det på sin plads at tale om, hvad man bør sigte efter, og hvad man bør undgå, når man konstruerer plottene, og altså om, hvordan tragedien skal fungere.

---

² Aristoteles sigter til v. 924-1085 i Sofokles' *Ødipus*.

³ En ukendt tragedie.

⁴ Euripides' *Ifigenia i Tauris* v. 727-841

Det mest tilfredsstillende tragedieforløb er således ikke enkelt, men sammenspundet, samtidig med at forløbet skal gengive handlinger, som vækker frygt og medlidenhed (det er jo dette, som udmærker denne form for gengivelse). Derfor er det også klart, at man for det første ikke bør fremstille ordentlige folk, der fra at være lykkelige bliver ulykkelige (det hverken skræmmer eller vækker medlidenhed, men virker blot frastødende); eller forbrydere, der fra at være ulykkelige bliver lykkelige, hvilket jo er komplet utragisk, for det appellerer ikke engang til det medmenneskelige i os og vækker hverken medlidenhed eller frygt. På den anden side skal man heller ikke fremstille en helt igennem ondskabsfuld person, der fra at være lykkelig bliver ulykkelig, for skønt et sådant forløb nok ville appellere til det medmenneskelige i os, vækker det hverken medlidenhed eller frygt. Medlidenheden gælder nemlig den, der ufortjent rammes af ulykke, mens frygt vækkes på vegne af den, der ligner os selv. Et sådant udfald vil derfor hverken vække medlidenhed eller frygt.

Midt imellem disse står der én type tilbage, nemlig den person, hvis situation ændres til ulykke, hverken på grund af hans fine kvaliteter og retfærdighedssans eller på grund af en forbrydelse og ondskab, men på grund af en fejltagelse. Desuden er personen én, der er velanset og lykkelig, som f.eks. Ødipus, Thyestes⁵ og andre berømte mænd fra sådanne slægter.

Skal et plot altså være velkomponeret, må der nødvendigvis ske en enkelt ændring og ikke, som nogle hævder, en dobbeltændring, og det skal ikke være en ændring fra ulykke til lykke, men tværtimod fra lykke til ulykke; ændringen må ikke skyldes en forbrydelse, men en fejltagelse hos en person af den førømtalte karakter (eller hos en, der er bedre, men ikke hos en, der er værre).

At det forholder sig sådan, viser udviklingen, for i begyndelsen plejede digterne at bruge enhver myte, der bød sig til, men i dag er de mest tilfredsstillende tragedier koncentreret om nogle få slægter, der som Alkmaion, Ødipus, Orestes, Meleagros, Thyestes, Telefos⁶ og andre har været udsat for eller gjort noget forfærdeligt.

[...]

KAPITEL 18

Enhver tragedie har en sammenknytning og en løsning. Sammenomfatter begivenheder, som ligger uden for dramaet, og ofte også nogle inden for det. Det øvrige er løsning. Nærmere bestemt kalder jeg alt det for sammenknytning, som strækker sig indtil den del, som kommer umiddelbart før omvæltningen til lykke eller ulykke. Løsningen strækker sig derimod fra begyndelsen af omvæltningen og til slutningen.

[...]

---

⁵ Thyestes blev, i kampen om Argos' trone, narret af sin bror Atreus til at spise sine børn.

⁶ Alle sammen hyppige karakterer i tragedier på den athenske scene. Alkmaion og Orestes myrdede deres mødre, Meleager blev myrdet af sin, og Telefon dræbte sine onkler.